

Traité des deux puissances. Il lui est glorieux de s'être élevé au-dessus des préjugés de son siècle, et d'avoir su prendre le juste milieu entre les deux extrémités également vicieuses. Rien n'est plus exact, plus sage, plus solide que ce qu'il dit de la puissance royale et de la dignité sacerdotale. Son écrit sur cette importante matière est un monument précieux de la véritable doctrine de l'Eglise, si obscurcie alors, par les funestes décrets des papes et des empereurs, depuis le pontificat de Grégoire VII. Les autres ouvrages du même auteur ont aussi leur mérite, en particulier son histoire dédiée à la comtesse Adèle. L'abbé Lenglet du Fresnoy (*Méthode pour étudier l'histoire*, t. III, p. 66, éd. 1729) convient lui-même qu'elle est utile pour les bas siècles de l'Eglise et de l'empire. Sa petite chronique, depuis l'an 996 jusqu'en 1109, publiée par Duchesne (t. IV, p. 96), est courte, mais bien digérée, au jugement de M. l'abbé le Gendre; elle contient en peu de mots beaucoup de choses, et est bien écrite. Son style n'a pas la pureté des auteurs de la bonne latinité, mais il est clair et concis. Hugues a un avantage sur les écrivains de son siècle, selon l'abbé Lebeuf (*Dissert. sur l'hist. de Paris*, t. II, p. 174), et qu'il ne partage qu'avec Guibert de Nogent : c'est qu'on ne connaît point d'écrivains français du XIe siècle, depuis la mort du roi Robert, qui ait montré la moindre connaissance de géographie, sinon Hugues de Sainte-Marie, moine de Fleury, qui peut-être, ajoute l'abbé Lebeuf, ne fit que copier quelques exemplaires d'AIMOIN. Nous ne voyons point sur quel fondement peut être appuyé un tel soupçon. Ce n'est point en faisant le métier de copiste, mais en puisant dans les sources, en lisant les historiens, que notre auteur avait acquis ses connaissances et s'était rendu capable de composer lui-même de bons ouvrages, comme nous l'avons fait voir en parlant de son histoire.

HUGONIS FLORIANENSIS OPERA HISTORICA.

(Edidit Georgius WAITZ apud PERTZ, *Monum. Germ. hist.*, Script. t. IX, p. 357.)

PROLEGOMENA.

Primis sæculi duodecimi annis in diversis Galliarum Germaniarumque partibus historiæ et antiquæ et recentiori enarrandæ homines docti operam navabant, pluresque, quasi uno consilio ducti, majora chronica condenda susceperunt, quibus præsertim res antiquas publicas atque sacras apta brevitate suæ ætati traderent. Iisdem fere annis inter Germanos Ekkehardum, inter Belgas Sigebertum, inter Francogallos vero Hugonem Florianensem in hoc negotio occupatos videmus, viros sane doctrina conspicuos, qui etiam a rebus publicis tunc temporis gestis haud procul abstabant, et in lite illa quam Ecclesia contra regnum imperiumque agebat partem sibi vindicabant.

Hugo ille, quem nunc edimus, pariter atque Ekkehardus non uno libro suscepto et finito nec una contentus fuit editione; sed iterum iterumque eandem fere res alia forma exponendas duxit. Præterea libri ab eo scripti mox ab aliis aucti sunt et continuati; quo factum est ut eandem fere auctoritatem apud Francogallos nanciscerentur quam alibi scriptores supradictos habuisse satis constat. Sed, ut sit, sæpe etiam alii Hugonis sibi vindicabant diligentiam fructus; negligentem et codicum scribæ mox ipsi aliena, mox alienis quæ ipsius erant, tribuebant; cum jam medio ævo ejusmodi multi essent errores nati, recentiori tempore editores novos addiderunt, itaque

rem involverunt ut dictu esset difficillimum quæ Hugonis essent opera, quæve aliis ascribenda. Quare ad codices manuscriptos redeundum erat, quorum magnum numerum in bibliothecis publicis exstare indices referebant, præsertim vero in uberrimo illo librorum thesauro Parisiensi, ex quo me per plures menses haurire potuisse etiamnum valde gaudeo. Codicibus hic asservatis diligenter examinatis collatisque iis quæ viri docti de libris Bernensibus, Bruxellensibus, Vindobonensibus aliisque enotarunt, id assecutum esse puto, quod Hugonis aliorumque chronica et historiæ jam accurate indicari et discerni possunt.

Hugo Florianensis primo Historiam ecclesiasticam quatuor libris digestam usque ad Caroli Magni obitum composuit, eamque Adelæ comitissæ Blesensi, Meldensi et Carnotensi, inscripsit, præfatione et epilogo additis, quibus libri consilium et usum exposuit. Quæ pluribus voluminibus continebantur uno comprehendere voluit libello, in quo adornando se maxime brevitati studuisse sæpius professus est. Nonnunquam etiam inter scribendum mutavit consilium, quippe qui primo de hæresibus accuratius exponendum duxerit, mox uberiori rerum copia deterritus hæc omittere voluerit (1). Ultra Caroli Magni regnum non progreditur, sed regum Francorum gesta ad imperatore Ludovico ad sua usque tempora

NOTÆ.

(1) Præf. ad libr. III et IV.

alio libro se expositurum esse promittit (2). Annum 1109 primi hujus operis natalem ipse auctor indicat (3).

Non diu post Hugo nactus est Historiam tripartitam, ab Anastasio ex Græca lingua Latine translata, ibique multa invenit quæ huc usque eum latuerant (4). Qua præsertim re adductus esse videtur, ut novam operis editionem pararet, sex libris distributam (5). Prologo sexti libri eandem comitissam Adelam alloquitur: *Codicem istum, inquit, tibi merito, o Adela nobilis comitissa, dicari. . . sperans quod nominis tui monumentum hac etiam possit occasione non mediocriter insigniri.* Hac libri editione multa aptius disposuit, quædam, præsertim theologici argumenti, addidit et prologis aliisque locis de quæstionibus dubiis longius disputavit, alia tamen resecauit vel breviora reddidit; narrationis telam usque ad a. 855 perduxit. Quod anno 1110 factum esse, codices quidam testantur, quibus quo minus fidem habeamus nihil est quod volet.

Prioris editionis codex est præstantissimus regiarum Parisiensis n. 4963, mbr., sæc. XII inc., fol. min., accurate et diligenter exaratus, fortasse idem quem Hugo ex exemplari suo describendum et Adelæ transmittendum curavit. Alii sunt Bernensis n. 208, sæc. XIII (Archiv. V, pag. 489), Vaticanus bibl. Christianæ n. 905, olim *B. Mariæ Pontigniacensis*, sæc. XIII inc. (6), et fortasse Oxoniensis Bodl. n. 590 (Archiv. VII, p. 526).

Plures sunt alterius editionis codices, tam integri et genuini, tam continuatione aucti, vel singulis locis mutati vel interpolati. Illuc pertinent codices Parisienses, S. Victoris n. 311, sæc. XII, fol., ibidem n. 580, sæc. XII, fol.; regii n. 5013 A, sæc. XII, ubi initium primi libri desideratur, et n. 4963 B, sæc. XIII, fol. — Continuationem addidit codex olim S. Maglorii Parisiensis, nunc *Saint-Germain François Harlay* n. 485, mbr., sæc., XII, in 4to; ex quo descripti sunt regii n. 4963 A, sæc. XIII, fol., et n. 5069, sæc. XIII. In hoc præterea quarti libri prologus desideratur. Iidem codices etiam Hugonis epistolam ad Ivonem Carnotensem scriptam continent. — Eandem epistolam, neque tamen continuationem

A mox dictam, codex habet Parisiensis bibliothecæ quæ *Arsenal* dicitur, n. 16 inscriptus, sæc. XII vel XIII, fol.; ibique præfationes libri IV et VI omittuntur (7).

Hugonem Ivoni Carnotensi hanc transmisisse Historiam, etiam alter codex Sancti Victoris testatur (8); epistola vero mox indicata an huc pertineat aut alia occasione data sit, dubium est. Legitur enim in codicibus quoque ab his valde diversis, de quibus infra dicemus.

Nunc vero eos recenseamus codices oportet qui idem prorsus opus; prologo tantum sexti libri excepto, continent, sed scriptorem aut prorsus tacent aut Ivonem Carnotensem dicunt. Hujus generis plerique sunt, Parisiensis n. 4890, Vindobonensis Hist. B prof. n. 682, pluresque Londinienses, Oxonienses, necnon Dublinensis, Annalium vol. V indicati, alii sæc. XIII, alii recentiori tempore scripti (9). Qui ita plerumque inscripti sunt: *Incipiunt excerpta Ivonis venerabilis episcopi Carnotensis. In primis de gestis quorundam regum Assiriorum et de gestis omnium Romanorum imperatorum et ad ultimum de Karolo Magno rege Francorum et ejus filio Ludovico Pio.* Tam hæc quam Hugonis nomen omittit codex Cantabrigiensis, *Corpus Christi*, n. 265. Ubique etiam librorum præfationes et inscriptiones vel turbatae sunt vel prorsus desiderantur (10). Simile exemplar B. Rottendorff nactus esse videtur, quod a. 1636 Monasterii sub vero Hugonis nomine edidit. Freherus vero jam antea primam Chronici partem usque ad quinti libri initium publici juris fecit et titulo mox allato adductus est ut Ivoni hæc tribueret.

In quo ipsum falsum esse, multi jam dudum intellexerunt. Certe eadem plane sunt quæ in his Ivonis excerptis et quæ in Hugonis Historia ecclesiastica leguntur, ita ut vix verbum consilio mutatum aut additum esse videatur. Numeros tantum imperatorum nominibus additos notaverim, alia vero quæ discrepant librorum incuriæ tribuerim. Neque Hugo Historiam ecclesiasticam in Chronicon mutasse censendus est (11); sed nescio qui ipsius libro inscriptione et præfatione illa libri VI destituito amici nomen præfixit.

NOTÆ.

(2) Epilogus.

(3) Inscriptio libri.

(4) Hist. eccl. ed. 2, præf. lib. VI.

(5) Cf. Hist. littéraire X, p. 299.

(6) In hoc volumine, quem Bethmannus evoluit, Hugonem antecedit Dares Phrygius, Historia Apollonii, Ademari Chronicon, Pauli D. Hist. Longobardorum; sequuntur Nomina regionum.

(7) Addita vero genealogia regum Francorum: *Hæc est prosapia unde ortus est rex Karolus. Primus . . . . . Eustachium Godefridum ducem nunc Lotharingæ et Baldwinum ducem.*

(8) Hist. littér. l. I., p. 300: *Eam misit magistro Ivoni tunc episcopo Carnotensi.* Ipse hunc codicem non vidi.

(9) Huc pertinet etiam codex Casinensis n. 555, s. xv, a Bethmanno evolutus.

(10) In codice Parisiensi n. 4890 præfatio libri secundi inscripta est: *Incipit quedam præfatio, liber*

D secundus ita: *De situ Scitie et diversis ejusdem regionis gentibus et earum moribus, præfatio vero tertii libri: Incipiunt deflorationes ecclesiasticæ historie, liber tertius: De Octaviano Augusto qui post Julium Cæsarem Romani imperii monarchiam obtinuit.* Deinde sequitur: *Incipit prologus quartus; libro IV finito iterum: Incipit prologus IV.* Postea nihil ejusmodi legitur. In codice Cantabrigiensi non nisi libri I finis, secundi initium indicari videtur (Archiv. III, p. 526); in editionibus Rottendorffii et Freheri hæc prorsus desunt.

(11) Quæ ipse Archiv. VII, p. 526 de Chronica Hugonis Ludovico regi dicata scripsi, quo fundamento nitantur jam intelligere nequeo; certe in codicibus nihil hac de re unquam legi. Quæ Pertuzius Archiv. V, p. 489 de diversitate Historiæ ecclesiasticæ et Chronici assert, ad alterum Chronicon longius perductum, de quo infra sermo erit, respiciunt.

His vero Hugoni restitutis, alia ei abjudicemus, A monasterio inseruit. Quo factum est ut historia illa mox Hugonia, mox Aimoini nomine non vulgare nacta sit auctoritatem, quamvis neutri recte tribuatur.

Duchesnius (*Hist. Franc.* SS. III, p. 347-349; IV, p. 142, 143) fragmentum, ut ait, Chronici fratris Hugonis monachi Floriacensis edidit, quod ad Ivonem Carnotensem missum, ab aliis ejus libris diversum esse assertit. Usus est codice regio Parisiensi, vel eo qui nunc n. 4963 A indicatur, vel altero n. 5009 inscripto. Utrumque continuatione auctum esse supra dixi, et hanc tantum Chesnius inde a Ludovici, Caroli Calvi filii, tempore exhibendam curavit, sed minus recte etiam hanc Hugoni tribuit.

Exstat, ut supra monui (12), alter codex Parisiensis, olim S. Maglorii, sæc. XII inc. scriptus, qui rem bene explicare videtur. Ibi enim primum Historia ecclesiastica Hugonis talis scripta est qualis in genuinis codicibus legitur; postea vero folio præmisso epistola Ivoni data adjecta est; et in fine rubra *Explicit liber hystorie ecclesiaticæ erasa et alia manu continuatio illa: Qui cum secunda professione Romam peteret — anno Domini 1034 urbs Parisii flagravat incendio* addita est. Quod in monasterio Sancti Maglorii factum esse notitia de reliquiis sancti Maglorii Parisios translatis interjecta comprobatur. De Floriacensi cœnobio ne verbum quidem reperitur; sed quæ narrantur tantum non omnia ad Senonensem urbem ecclesiamque et ad vicinas ejus regiones spectant. Cum Annalibus Sanctæ Columbæ Senonensis et cum Odoranni Chronico Senonensi pleraque ita conveniunt, ut ex eisdem fontibus hausta esse primo aspectu appareat. Jam vero hæc ipsa brevis *Francorum Historia Senonensis* integra usque ad a. 1015 ab eodem Duchesnio edita est (III, p. 340-354) ex vetusto codice qui erat in bibliotheca Alexandri Petavii, quem postea cum aliis hujus viri libris præstantissimis Romam migrasse verisimile est. Incipit ab a. 688, sed mox ad sæculum IX transit. Ex hoc igitur opere narrationis tertiæ ab Hugone interruptam monachus ille Sancti Maglorii continuandam sumpsit, de suo nihil nisi brevem illam patroni sui mentionem et in fine Roberti regis mortem et incendium Parisiense adiciens. Ex Sancti Maglorii codice vero alios Parisienses descriptos esse, his inter se accurate comparatis firmiter contendere possum (13). Quæ cum ita sint, hæc minime Hugonis esse, omnibus persuasum erit. Sed etiam alterum Chronicon, Hugoni ascriptum (v. infra col. 812) et ipse Hugo alio Chronico hujus libri fragmenta receperunt, et plenius Clarius in Chronico Sancti Petri Vivi eundem exscripsit, necnon continuator Aimoini, cujus opus his partibus (edit. l. v, c. 4247) ex Historia Senonensi et iis quæ ipse Aimoinus libro De miraculis sancti Benedicti de regibus Francorum tradidit conflatum, pauca tantum de Sancti Germani

Exstat præterea codex olim Fossatensis nunc Bernensis n. 524 (*Archiv.* V, p. 491 sqq.), qui etiam ex codice Sancti Maglorii derivandus est, sed tam Hugonis operi quam historiæ Senonensi plura immiscuit quæ originem et historiam Fossatensis cœnobii illustrant. Hæc ne Floriacensis cœnovo obtrudantur, cavendum esse vix est quod moncam.

His expositis, ad Hugonem revertamur, qui et ipse posteribra Francorum tempora enarranda suscepit. Scripsit enim librum qui, ut ipsius verbis utar, modernorum regum Francorum continet actus, Mathildi imperatrici, filix Heinrici regis Angliæ dedicatum. Quæ Adelæ promiserat, hoc opere effecit, et aliorum quoque votis se satisfecisse putavit, cum recentiorem Francorum historiæ, nemo uno volumine comprehendisse videretur (14), id quod recte fortasse dici potuit, cum Rodulfi Glabri, Hugonis Flaviniacensis aliorumque libri non solum Francorum; sed totius orbis terrarum historiæ continent, historia vero illa Senonensis et alia ejusmodi opuscula breviora esseat. Hic vero liber, omnium quos Hugo scripsit facile utilissimus, posteros diu latuit neque auctori magnam gloriam paravit. Unicus, quod sciam, codex exstat integer, olim Sancti Trudonis, nunc Leodiensis, sæc. XII inc. scriptus, alter mancus in bibliotheca Parisiensi asservatur, n. 6186 notatus, sæc. XIII vel XIV, ex quo primus Martenius prælationem edidit (*Thesaur. anecd.* I, p. 327), tum fragmenta quædam publici juris fecit Scriptorum rerum Gallicarum Collectio a Bouqueto instituta (VIII, p. 317-321; XII, p. 9, 10) addita post majori libri parte ex cod. Sancti Trudonis (XII, p. 792-799). Historia usque ad Philippi regis mortem a. 1108 deducta, sed nonnullis post annis incepta est, cum Mathildis, quæ imperatrix dicitur, anno demum 1114 imperatori Heinrico nupsit.

Exstant vero et alia opera quæ Hugonis nomine, si non in ipsis codicibus, certe a recentioribus inscribuntur. Quæ num revera ad illum pertineant, quæramus oportet.

D In duobus codicibus, Bernensi n. 90, sæc. XII (*Archiv.* V, p. 489) et Bruxellensi sæc. XII (*Archiv.* VII, p. 529) magna reperitur rerum tam ecclesiasticarum quam sæcularium, et præsertim Francicarum, collectio, cui præmissa est Hugonis epistola ad Ivonem data, cujus jam sæpius mentionem feci. Tenor ejus talis est:

Glorioso et sapienti Ivoni Carnotensi episcopo frater Hugo monachus sancti Benedicti Floriacensis ce-

NOTÆ.

(12) Col. 807.

(13) Etiam in singulis iisque falsis lectionibus hi codices inter se conveniunt; codex vero Sancti Maglorii cæteris est antiquior ejusque diversæ partes di-

versis manibus scriptæ, cum regii n. 4963 A et 5009 uno calamo et Hugonis librum et continuationem illam exhibeant.

(14) Præf. ad Mathildam.

nobis. Ecce tibi, precellentissime pater et domine, duo humilitatis meae opuscula transmitto (15), ut si quid ibi videris indecens et incultum lima prudentiae tuae corrigas et exornes, et quod tibi placuit corroborares et confirmes; arma mea adversus otium suum [sunt?] haec opuscula quae nunc vides; nam malo studio vacare quam in otio et torpore sicut pecus inutile vitam exigere. Sed haec omnia vestro desidero iudicio discuti et vestra sapientia condiri, quoniam vacillare non poterit quod semel auctoritatis vestrae nodus corroboraverit. At mihi forsitan aliquis dicet: Tam vilia et inutilia cur viro prudenti et in summa arce philosophiae sedenti mittere non erubuisti? cum scias scriptum quia « orationi et carmini est parva gratia, nisi eloquentia sit summa. » Ego vero ad haec respondeo, quoniam malo justo sapientis iudicio comprobari quam arrogantium sententia condemnari. Laboriosum tamen est, pater honestissime, tuae integritatis adjectiones et detractiones huic adhibere volumini. Sed fructus laboris pretiosior auro caritas est. Vale.

Easdem litteras a scriba quodam Historiae ecclesiasticae sine causa praemissas esse supra dixi col. 807-808; et dubito an rectius hujus operis initio positae sint. Certe de chronico nihil legitur, imo duo nominantur opuscula, quae censurae et iudicio Ivonis « in summa arce philosophiae sedentis » commendantur (16); et quae addita sunt magis ad librum aliquem theologicum vel philosophicum, quales Hugonem scripsisse constat, quam ad historicum vel chronologicum respicere videntur. Quae cum ita sint, epistolam ad illam rerum Gallicarum collectionem referendam esse vix putarim.

Collectione illa vero in codicibus supra nominatis continentur: Primo loco rerum antiquarum narratio, et ordine et verbis quin ipsis praefationibus Hugonis Historiae ecclesiasticae ita similis, ut eundem fere librum legere videaris (17). Codex Bruxellensis in sexto libro ante Caroli Magni tempora narrationis telam abruptit et Pauli Diaconi Historiam Langobardorum integram, ut videtur, inseruit, cui subjectae sunt Francorum res et antiquae et recentiores. Haec a Carolomanni et Caroli tempore incipiuntur, rubra praemissa: Incipit liber in gestis gloriosissimi Karolomanui Romani imperatoris et Francorum regis (18), et pergunt usque ad a. 1108. Post quae novus incipit rerum Francicarum liber, quem ad

Sancti Dionysii monasterium pertinere infra dicemus. Aliter Bernensis codex se habet. Nam Langobardorum Historiam omittit ejusque loco nota illa Francorum Gesta exhibet, continuatione addita de majoribus domus. Quibus finitis, in Francorum historia enarranda pergitur, ita quidem ut inde a Caroli Magni tempore cum codice Bruxellensi haec plane concordent; neque ultimus rerum Francicarum liber deest.

Hoc nunc praetermisso, si praecedentem historiam accuratius perlustremus et in ejus fontes partesve investigemus, primo loco posteriorem Historiae ecclesiasticae partem magnis ex Einhardi Vita Caroli, Vita Ludovici, etc., haustis laciniis auctam deprehendemus; cui subjecta sunt excerpta varia ex Adonis et Flodoardi Chronicis, ex Historia Senonensi aliisque libris; praeterea vero Willelmi Gemmeticensis Historia ad verbum fere descripta plagulas explet, et pauca tantum sunt quae ad Florianense monasterium pertineant vel res in vicino gestas illustrent. Hujus operis exiguam tantum partem Duchesnius imprimendam curavit (IV, p. 148-150) ex codice Petavii, omissa tamen locorum ex Willelmo exscriptorum parte, sive codex sive, quod equidem putarim (19), editor haec resecurit. Vix autem Hugo (20) tam vastam collectionem unquam instituisse putandus est, qui semper brevitati et apto rerum ordini maxime studuit. Huc accedit quod ea pars quae genuina esse et scriptorem Florianensem indicare videtur, etiam separatim legitur.

Tres sunt codices Parisienses, alter regius n. 5943 B, olim P, Pithoei, post Thuani et Colberti, saec. XII, fol., ubi post alia opera historica brevis legitur Francorum historia, nullo titulo inscripta, a Lothario, Ludovici Pii filio, usque ad a. 1108; alter Notre-Dame, n. 435, saec. XIII, fol., qui initio mancus in media Francorum historia a Pippini temporibus incipit, ubique vero cum praecedenti plane convenit; tertius S. Germani, n. 1085 (olim 646), saec. XIII, ubi f. 6-12 idem liber integer exstat ita incipiens: Ex genere Priami fuit Meroveus, etc. Ultimam ejus partem Duchesnius edidit (IV, p. 96-98) ex codice Thuaneo, id est regio mox indicato; alium adhibuerunt Bouqueti continuatores (X, p. 215; XI, p. 158; XII, p. 8), qui non dubitaverunt quin haec Hugoni Florianensi tribuerent (21). Quibus et ipse consentire debeo. Nam quae hoc libro leguntur cum historia illa

NOTAE.

(15) Reliqua ex codice non descripta, ex Rottendorffii editione repeto, qui hanc epistolam ex codice Petavii recepit.

(16) Archiv. VII, p. 529, duo opuscula Historiam esse ecclesiasticam et modernos Francorum Actus hoc volumine conjuncta, suspicatus sum; sed neque opera illa revera hic exstant, neque Hugonis verba ea indicare videntur. In codice Bruxellensi epistola ita inscribitur: *Incipit prologus Hugonis monachi Florianensis in istoriis antiquitatum*, quae quam parum his litteris conveniant, facile est intellectu.

(17) Cf. Archiv. V, p. 490; VII, p. 530.

(18) Ita Bethmaunus enotavit.

(19) Hinc inde signo.... posito ipse editor quaedam praetermissa esse indicare videtur. Bouqueti continuatores textum a Duchesnio editum ex Hugonis et Willelmi operibus esse conflatum, jam recte observaverunt, XI, p. 158, n. b.

(20) Hugo Vitam Ludovici regis alibi non adhibuit, et fortasse ne Willelmum quidem Gemmeticensem habuit; cf. infra col. 815-816.

(21) Cf. XI, p. 158, n. a, quamvis X, p. 215, n. a, haec ex Hugone hausta dicerent. Minus recte vero XII, p. 8, hanc brevem historiam et modernam illam regum Francorum historiam eandem habent.

moderna ita conveniunt, ut eandem originem facile agnoscas; neque tamen alter ex altero descriptus esse potest, neque Hugo ad sua usque tempora alienum librum adhibuisse censendus est. Hæc igitur eundem auctorem easdem res simili modo diversis temporibus exponentem arguunt, qui altero libello brevius res Francorum tantum regum tradit, altero ad Mathildam imperatricem scripto etiam aliarum regionum historiam tangit. Et Francorum historiam posteriorem dixerim, quippe quæ non solum singulas res fusius accuratiusque exponat (22), sed nonnunquam etiam melius sit disposita necnon errores tollat priori libro commissos (25). Alibi quidem scriptori evenit, ut veram narrationem postea omitteret falsamque reciperet (24).

A Duchesnio (III, p. 334-346) aliud fragmentum historiæ Francicæ editum est, cujus finem omisit, quem cum (Hugonis) libro IV, p. 96 edito plane convenire dixit. Sed etiam in priore parte Hugonis deprehendes vestigia, sed additionibus quibusdam involuta, quas ex codice Sancti Maglorii Duchesnius receperat. Quibus resectis, iterum ea habemus quæ cum Historia moderna conveniunt; et vix dubito quin codex Loiselianus, a Duchesnio hoc loco adhibitus, aut idem opus aut valde simile contineat, quod in Sancti Maglorii codice novis interpolationibus auctum est. Quem librum ne cum altero ejusdem monasterii supra allato confundas cave.

Pithœus SS. *coetanei* col. I, p. 407 (510 ed. Francof.), col. II, p. 83) et Duchesnius (II, p. 630, IV, p. 85) ex codicibus Floriacensi et Thuaneo etiam historiam Francorum, usque ad a. 1110 continuatam, ediderunt, quæ et ipsa ad Hugonis opera accedit, maximeque cum historia moderna similitudine quadam conjuncta est. Sed sermonem uberiorem, elegantiosem dices, multa quoque ab Hugonis operibus et mente aliena invenies (25), ideoque hoc opus potius ex Hugonis aliorumque libris adornatum quam ab ipso compositum judicabis.

Restat ut de alia brevi Francorum historia dicamus, quam in codicibus Bruxellensi et Bernensi in

A fine voluminis collocatam videmus. Hæc cum Hugone nihil fere habet commune, sed posteriori parte continuatione Aimoini nititur (26), alibi vero præsertim monasterium Sancti Dionysii prope Parisios respicit et res exhibet valde fabulosas (27), quales hic ortas et propagatas esse scimus (28). Notitias et libros historicos hic scriptos, Gesta dico Dagoberti et fragmentum De coronatione Pippini regis ejusque filiorum (29), præsertim sequitur; at uno tantum loco Floriacensis monasterii facit mentionem (30). Præterea ex Gestis Francorum Fredegarii Historia epitomata et Paulo Diacono priorem libri partem consarcinavit, cui libellum de majoribus domus subdidit. Hæc eadem fere sunt opera quæ in magna illa rerum Francicarum collectione conjuncta vide-

B mus. Cum vero libellum De majoribus domus aliæque ad verbum fere scriptor retinuerit, prima libri parte fontibus ante nominatis liberius usus est: et fortasse non hos ipsos adhibuisse, sed antiquioris historiæ Francicæ compendium aliquod (31) libello illi simile habuisse judicandus est, quod cum sequentibus conjunxit. Denique ex epistola synodi Carisiacensis ad regem Ludovicum a. 858 scripta duo recepit fragmenta (32), proprio Marte vero nonnisi ultimorum regum acta breviter recensuit. Quæ si cum Hugonis operibus conferantur, huic nemo ascribere velit. Eadem vero historia, verbis quibus incipit: *Antenor et alii profugi* satis nota, paulo post additionibus quibusdam et brevi continuatione usque ad a. 1137 aucta et ita sæpius est descripta, necnon novis additamentis temporis decursu valde amplificata. Ejusmodi codices sunt Parisiensis regis n. 5999 (*Arch.* VII, p. 65), Lugdunensis Lat. n. 20 (*ib.* p. 133), Parisiensis regii n. 4957, 4938, alii. *Abbreviatio gestorum Franciæ regum* titulus est, sub quo Bouquet plura ejus fragmenta in Collectionem suam recepit (VI, p. 238; VII, p. 255; X, p. 236; XI, p. 213; XII, p. 67), usus codicibus mox indicatis Parisiensibus et alio S. Victoris n. 419. Continuationes vide ibidem (XII, p. 285; XVII, p. 432).

Denique brevissima Francorum historia — c. a.

NOTÆ.

(22) Cf. cap. 1, de Odone rege; cap. 3, de miraculo Floriaci acto; cap. 6, de Vulfaldo abbate; cap. 9, de Gauslino abbate; cap. 10, de Heinrici regis bellis et de Philippi coronatione; cap. 11, de Philippi uxore.

(23) Ita cap. 8 Hugonis annos 11 in 9 correxit; cap. 11, Philippi filiam rectius Constantiam nominavit, alios vero errores certe tacendo vitavit.

(24) Cf. quæ de Constantia Roberti regis uxore in utroque libro leguntur cap. 9; altero Aimoinum secutus est.

(25) Cf. quæ de papa Gregorio et Heinrico rege narrantur, infra ad c. 11 exscripta. Eodem modo res Flandrensibus ibidem accuratius narrantur. Præterea hic liber in rebus Hispanicis aliisque narrandis copiosior est.

(26) C. 42-47. In hoc capite primam eamque veterem continuationis manum desinere, codice autographo Parisiensi, S. Germani n. 436, evoluto mox agnovi. Postrema hujus partis verba sunt:

D *Post quem prædictus rex cum regina Atraldu abbatem constituit.* Post hæc paucæ lineæ erasæ sunt. Diu post altera cap. 49 pars et ulterior continuatio adjectæ sunt.

(27) Cf. c. 18 de Carolo Magno; c. 22, 23, de Carolo Calvo.

(28) Ejusmodi narrationes etiam in codice S. Germani n. 1085 (v. supra col. 812) f. 1-6 leguntur, necnon f. 34, initium hujus historiæ ita inscriptum: *Supplementa in Historia Gregorii Turonensis* aliæque hujus aliorumque librorum fragmenta.

(29) A Bouqueto V, p. 9, ex cod. Sancti Dionysii editum.

(30) Cap. 13.

(31) Hoc fortasse Floriacense dixeris; nam continet locum n. 30 indicatum. Præterea libellum quoque De majoribus domus ex codice Floriacensi a Pithœo editum esse meminere.

(32) C. 15, 17.

1108, sub Ivonis nomine sæpius edita est (*Ivonis Opera*, et Freheri *Corp. hist.* p. 51-54), quam alii Hugoni tribuere malunt (33). Sed nihil habet quod hujus ingenium vel sermonem arguat.

Quibus expositis, quatuor Hugoni tribuenda esse opera, tria ipsius nomine inscripta, quartum in codicibus titulo destitutum, vidimus. Hæc sunt: A. Ecclesiastica historia, quatuor libris digesta; B. eadem sex libris edita; C. Francorum Historia brevis et succincta; D. Actus modernorum regum Francorum.

Priores (A. et B.) in antiqua tantum historia versantur et res ab aliis narratas colligere et brevis reddere volunt. In his adornandis Hugo iisdem fontibus usus est quos apud plerosque mediæ ævi scriptores viguisse constat: chronographis veteribus, historiis ecclesiasticis et Romanis. Ad quos accedit Anastasii Historia tripartita post ab Hugone inventa. Ultimis vero libelli plagulis Hugo præsertim Adonem et Einhardum sequitur; de Floriacensi monasterio in secunda editione quædam tradit quæ aliis verbis in libro Miraculorum sancti Benedicti leguntur; et nonnisi pauca habet peculiaria. In his igitur libris nonnisi colligendi et disponendi diligentia laudari potest; neque tanta doctrinæ copia excellunt quantum apud Ekkehardum, Sigebertum aliosque miramur. Explicationes quas Hugo adiecit et ipsæ nunc paucis placebunt, quamvis ingenium eandem et animam sincerum præbent.

Historia quoque Francorum et moderni Francorum Actus magnam partem aliis nituntur auctoribus, quos Hugo suo more non semper ad verbum exscribit, sed ita sequitur ut longiorem ipsorum narrationem breviorē reddat et cum aliis conjungat. Hi vero præsertim ad manus fuere libri: Annales Bertiniani et breves Floriacenses (34) Flodoardi Chronicon, Historia Senonensis, Aimoini libri De miraculis sancti Benedicti (35), Hugonis Flavinianensis Historia Virdanensis (36). Northmannorum expeditiones fusius noster exponit ibique cum Willelmo Gemmeticensi in multis convenit, neque tamen ipsius verba unquam retinet et non paucis lo-

cis etiam rebus narratis longius ab eo recedit, ita ut aliam hujus gentis historiam, vel ex ipso Willelmo vel certe ex communi fonte haustam, adhibuisse videatur, eam fortasse quam in codice Parisiensi S. Germani n. 1085, f. 70, v^o 82 legi (37). Expeditionem primam Hierosolymitanam ita tractat, ut maxime Gesta illa Francorum et aliorum Hierosolymitanorum (BONGARS I, p. 1 sqq.) sequatur, nunquam verò propius ad Balderici Dolensis Historiam ex illis haustam accedere videatur, ita ut utrumque librum ab Hugone lectum esse (38) ferè statuerim. De suis Hugo hinc inde quædam addidit, maxime de monasteriis ædificatis, de rebus Floriaci gestis necnon alia quæ ad regalem familiam pertinent. Ubique brevis quidem est scriptoris narratio neque erroribus caret gravioribus, quos vel ab aliis recepit vel ipse commisit (39); at multa quoque continet quæ alibi frustra quæsieris, ita ut in tanta scriptorum rerum Gallicarum penuria hæc magni faciamus oporteat. Sermone Hugo utitur simplici et minus culto, qualem vix a scriptore erudito et aliis quoque operibus probato exspectaveris.

Hugo enim monachus Floriacensis vir fuit sua ætate scientia conspicuus et a multis non mediocri laude ornatus. Patriam ipse indicavit. In margine codicis Paris. regii n. 4963 (*Hist. eccles.* ed. 4.) epilogo incipiente legitur: *Hugo qui hunc libellum a diversis codicibus defloravit Hugo de Sancta Maria cognominatur a quadam villula patris sui, in qua est sita ecclesia sanctæ Dei Genetricis Mariæ.* Eodem modo librorum titulis sæpius nuncupatur; ibique monachus vel alumnus S. Benedicti Floriacensis audit (40). Quo tempore hoc monasterium intraverit non constat; sed ibi sæculo XII incipiente vixit et Ecclesiæ veteris gloriam suis scriptis auxit. Familiaritate quadam cum viris feminisque ejus temporis præstantissimis conjunctus fuisse videtur. Historias suas et Adelæ comitissæ et Mathildi imperatrici inscripsit, alium librum eumque gravissimum Mathildis patri Heinrico Anglorum regi direxit, De regia potestate et sacerdotali dignitate, quo regni et Ecclesiæ contentionem dirimere et ad justam æquam-

NOTÆ.

(33) *Histoire littér.* I. 1, pag. 302.

(34) Mon. SS. II, p. 254 (*Patr. t. CXXXIX*, col. 582). Eos c. 2 et 9 secutus est.

(35) Rarius tamen hunc ejusdem monasterii auctorem sequitur. Pleraque enim quæ hic præbere poterat in Chronicon Sancti Benigni Divionense et ex hoc in Hugonis Flavinianensis libros, quos Hugo aoster magni fecit, transierunt. Divionense Chronicon, mediæ ævo ut videtur non longè pervulgatum, inter Floriacensis subsidia non est referendum.

(36) Ad hanc ea quoque referenda sunt quæ cum Rodulphi Glabri narratione conveniunt, neque hujus libros ipse Hugo evolvisse videtur.

(37) Hæc de libro notavi: f. 70 v°: *Incipit prologus in libro gestis gentis Northmannorum. Ex quo Francorum gens resumptis viribus — et s[ic] ilius noster ad proposita vertatur. Explicuit prologus. Incipit liber I. Igitur alter Gothorum cuneus etc.* Pertinet usque ad Angliæ a Willelmo occupatæ tempora. — In compilatione illa codicum Bernensis et Bruxelensis ubique fere Northmannica hæc prætermissa

Deorumque loco Willelmi excerpta posita sunt.

(38) Ipse dicit: *De qua hec tenuiter prætibavimus, quoniam plenitudinem hujus hystoriæ scriptum esse alias jam cognovimus.*

(39) In annis indicandis Hugo sæpiissime peccat, id quod in margine notisque emendare studui. Quæ fontium verbis addit, pleraque falsa sunt, sed nunquam etiam aperta eorum verba sive male intellexit sive consilio depravavit. Quædam in altera Francorum historia ipse corripit et melius disposuit.

(40) Plane diversus est alter Hugo de Floriaco, nostri æqualis, sed monachus, post abbas, S. Augustini Cantuariensis; de quo cf. W. Thorne. Chronicon monast. S. Augustini c. 9, ap. Twysden et Selden SS. R. Angl. II, p. 1794. Hugo de Floriaco sive de Flori dicitur miles Northmannicus, qui cum Willelmo I in Angliam venit, et tam ipsi quam filio ejus Willelmo H. (Rufe) « diutius militavit »; a. 1090; monasterium ingressus, sequenti jam anno abbas est constitutus, obiit vero a. 1124.

que pacem referre studuit. Ex inscriptione prælogi sa-
tis patet de altero illo Hugone de Floriaco tanquam
auctoris libri auctore minime esse cogitandum.

Primo Hugo libro regalem potestatem a Deo esse
institutam, ideoque quasi sanctam et a rebus eccle-
siasticis minime alienam ostendere conatur; secundo
vero regiam et sacerdotalem potestatem conjunctas
esse debere, « ut ambæ sibi invicem fideliter adhæ-
rentes mutuo societentur et compagentur » rationi-
bus multis probat et exemplis confirmat, quæ ex
historia veteri et recentiori desumit. Judicium jus-
tum et animum Ecclesiæ haud valde pronum ubique
prodit, et cum Ivo Carnotensis, Hugonis amicus,
eamdem fere sententiam tueretur, factum est ut
dissensio modo ab his indicato componi posse aliis
quoque videretur (41), id quod primum in Anglia,
postea etiam in Romano imperio factum esse constat.

Quo anno hunc tractatum finiverit, certo indicari
nequit; sed procul dubio inter a. 1100, quo rex
Heinricus fratri successit, et 1106, quo in concilio
Londinensi regis et archiepiscopi lis composita est,
in eo scribendo occupatus fuit, ita ut historias se-
quentibus annis elaboratas liber ille præcesserit.

Scriptis Hugo præterea Vitam sancti Sacerdotis
episcopi Lemovicensis, antiquiorem textum nimis
rudem secutus, ita ut magis sermonem quam nar-
rationem dedisse censendus sit (42). Præmissa est
epistola Arnolde abbati Sarlatensi directa, ubi bre-
viter libri panditur ratio et consilium. Vitam edidit

(41) Cf. hac de re Stenzel, *Frankische Kayser* I,
p. 689 sqq. V. præsertim Hugonis locum I, c. 5.
Dixit episcopum et regia et populari electione recte
posse constitui, et pergit: *Post electionem autem
non unum aut baculum a manu regia, sed investi-
turam rerum secularium electus antistes debet sus-
cipere, et in suis ordinibus per anulum aut baculum
animarum curam ab archiepiscopo suo, ut negotium
hujusmodi sine disceptatione peragatur et terrenis et
spiritualibus potestatibus suæ auctoritatis privilegium
conservetur.*

(42) Ipse Hugo Hist. eccl. ed. 1, libr. III; ed. 2, libr.
V (cf. Rottend., p. 127): *Cujus, inquit, pretiosissimi
confessoris vitæ seriem partim inculto sermone com-
positam, partim vero scriptorum vitio depravatam
conspiciens, nuper corrigere statui. . . et de ipsius
quidem sancti virtutibus in eadem serie apertissimo
sermone veritatem expressi.*

(43) V. *Hist. littér.* I, l. p. 305.

(44) Albericus a. 1130: *Tertius, inquit, (Hugo);
qui scripsit minorem ecclesiasticam Historiam ad com-
itissam Campaniæ Adalam, matrem comitis Theo-
baldi, fuit niger monachus Floriacensis, id est de
Sancto Benedicto super Ligerim in diocesi Aurelianen-
si. Hunc discernit ab Hugone de S. Victore, de
quo antea: Huc usque, inquit, magister Hugo de
Sancto Victore chronica suam de Romanis pontifi-
cibus et imperatoribus digessit. Ex Hugone Floria-
censi e. gr. a. 808, 809, 810, 820, 842, 844, quæ-
dam exhibet, ex Hugone de S. Victore, quem ple-
rumque magistri nomine ornat, a. 1038, 1073, 1087,
1095, 1099, 1100. Aliud de hoc addo testimonium
ex codice Bernensi, Sigeberti (SS. VI, p. 287 [Patr.
CLX]) descriptum: *Inter quos magister Hugo cano-
nicus Sancti Victoris Parisiensis fere novissimus flo-**

Henschenius *Acta SS.* (Mai II, p. 14) ex cod. Sar-
latensi.

Ultimo loco liber nominandus est *Miraculorum a
sancto Benedicto Floriaci patratorum*, post Adre-
valdum, Adelerium, Aimoinum et Rodulfum ab
Hugone susceptus et usque ad annum 1119, conti-
nuatus (43). Liber ineditus est, ideoque quid ad Hu-
gonis vitam vel temporis illius historiam satius
cognoscendam conferre possit, nos latet. Certe post
cæteros libros huic operam navasse videtur, quem
fortasse tam diu continuavit, quam vita superstite
gaudebat. In sancti patroni, cui vitam dedicaverat,
miraculis, ut sibi videbantur, enarrandis calamum
deposuit, qui multis annis rebus tam publicis quam
ecclesiasticis exponendis præcipuam curam adhi-
buerat. Hugonem non diu post a. 1119, mortuum
esse, verisimile est. Sed nemo annum vel diem eno-
tavit.

Inter rerum Germanicarum scriptores Hugo Flo-
riacensis vix potest referri; nam rarius ea tetigit
quæ trans Rhenum gerebantur et vix quidquam certi
de his compertum habuit. Ideo libri quoque ejus
apud Germanos rarius legebantur. Albericus (44)
aliique (45) historiam ecclesiasticam ad manus ha-
buerunt, Francorum vero historiam ne ille quidem
legisse videtur, neque ejus vestigium cis Rhenum
me invenisse recordor. Magis hæc rerum Gallica-
rum scriptoribus placuit, quamvis plerosque non
vera Hugonis opera, sed libros ipsi obtrusos, præ-
sertim Senonensem illam historiam, secutos esse
nunc pateat (46). Etiam Freherum, Duchesnum,

NOTÆ.

ruit, qui ab inicio nascentis seculi usque ad tempus
domini Innocentii pape secundi et christianissimi
regis Francorum Ludovici seriem temporum digessit
et variationes regnorum succincta narratione com-
plexus est. Obiit a. 1142. Hujus codices indicantur
Parisiis, *Archiv.* VI, p. 50, 71 (cf. VII, p. 304), Oxonia,
Archiv. VI, p. 92. Etiam codex regius Paris.
n. 5014, s. XII, huc pertinere videtur. Legitur ibi
initio: *CRONICA HUGONIS. Mundi anno quinquies mil-
lesimo quadringentesimo septimo, sicut beatus Maxi-
mus in sermone de paschate statuit, secundus Roma-
norum monarchus Cesar Octavianus extitit. Finit Car-
rolli Magni tempore: — In eadem enim synodo que-
situm est et ventilatum de statu ecclesiarum et ordine
singulorum cujusque conversationis et quales clerici
esse debeant. Sequitur Romanorum pontificum cata-
logus: Beatus Petrus apostolus sedit in Antiochia
primum. . . Eugenius qui et Bernardus de natione
D Pisanus monachus Cistellensis sed. an. [8.].*

(45) E. gr. Heinricus de Hervordia, *Archiv.* VI,
p. 764; cf. Bruns *Beiträge* I, p. 8. Quæ Kornerus
post Carolorum tempora ex Hugone affert (cf. *Archiv.*
VI, p. 607), nisi fallor, omnia temerarie et sine
causa huic sunt tributa, ex Heinrico descripta et ab
ipso ad alios fontes recte relata.

(46) Neque Clarius in *Chronico S. Petri Vivi*, ne-
que continuator Aimoini Hugonis narrationem rece-
perunt. Etiam genealogia regum Francorum (Da-
chery ed. 2, H, p. 493; eadem fere cod. Vatic. bibl.
Christ. n. 637, f. 80-82) Senonensi historię inimi-
tur. Præter historiam usque ad a. 1110 deductam,
quam supra memoravimus, præsertim alia ejusdem
argumenti, quæ in a. 1152 desinit, historiam Fran-
corum ab Hugone conscriptam sequitur. (Bouq.
cont. XII, 115 sqq.).

Bouquetum aliosque qui Francorum historias ediderunt, de Hugone male esse meritos, falsa ipsi tribuentes, genuina plerumque omittentes, jam supra dixi. Ita vero factum est, ut nunc demum Hugo falsa quidem gloria careat sed merita laude potiatur.

Editionis vero nostrae atque ordo hæc sunt :

A. Incipimus ab Historiæ ecclesiasticæ prima editione, ex qua epistolam dedicatariam, singulorum librorum præfationes, initia et fines, nec non epilogum ad comitissam Adelam missum exhibemus, quarti libri vero ultimam partem cum altera editione ita contulimus ut lectionis varietatem diligenter enotarem. Usi sumus

1. C. Parisiensi regio n. 4963, jam supra indicato, quem ipse Parisiis perlustravi, plenius sed minus diligenter ante 30 fere annos DD. Sporlin et Turles in societatis nostræ usus exscripserunt;

2) C. Bernensi n. 208, ex quo epilogum scriptum penes nos habemus

B. Sequitur altera Historiæ ecclesiasticæ editio, ex qua eodem fere modo ea desumpsimus quæ libri ordinem et auctoris laborem explicare possunt, additis tamen ultimis libri vi capitibus, quibus res Caroli M. successorumque ejus enarrantur. Ex magna codicum copia, quos supra recensui, hi ad manus fuerunt :

1. C. Parisiensis, S. Victoris n. 314, liber optimæ notæ, quem inde a sexto libro nonnullis locis cum editis comparavi.

2. C. Vindobonensis Hist. prof. n. 682, inde a libri iv initio a Pertzio cum Rottendorffii editione collatus.

3. C. Bernensis n. 324, Senonensi necnon Fossatensi continuatione vel interpolatione auctus. Præfationes et inde a Pippini tempore ipse textus in usus nostros descripta sunt.

Cæteros codices, præsertim Parisienses, evolvisse, eorumque ordinem enotasse satis visum est.

Hic subjectimus Historiam Francorum Senonensem, quam in codice 3 aliisque Hugonis libro adjectam legimus, prima hujus libelli parte ex Duchesnii editione (III, p. 349) suppleta. Secuti sumus præsertim

1°. Codicem olim S. Maglorii (*Saint-Germain François Harlay* n. 485), quem primum hæc cum Hugonis opere conjunxisse supra dixi.

Ex 3 etiam ea recepimus quæ in Fossatensi monasterio inserta sunt et ad hoc maxime cœnobium respiciunt.

Præterea vero etiam ex Aimoini Floriacensis libro De miraculis S. Benedicti sæc. xi incipiente (a. 1005) scripto ea seligere placuit quæ ad Franciæ regum successionem spectant. Hæc enim non solum in continuationem Historiæ ab Aimoino in-

A choatæ transierunt, sed etiam in Chronico S. Benigni Divionensi descripta indeque in Hugonis Flaviniacensis librum sunt translata. Brevia sunt, sed quæ non sine causa, quippe veteris et diligentis scriptoris testimonia, magnam nacta sunt auctoritatem. Mabilonii editionem (*Acta SS. ord. S. Benedicti* IV, 2, p. 356 sqq.) secutus sum.

C. Brevem Francorum historiam, quam ab Hugone scriptam putamus separatim edere nolimus, cum eadem res iisdem fere verbis nonnisi ordine mutato in aliò libro (D.) sint repetitæ. Minus etiam nostri consilii esse potuit, magnam illam collectionem historicam, qua hujus libri fragmenta cum aliis excerptis sunt conjuncta, huic volumini inserere. Sed præcipuam lectionis varietatem sequenti operi subjectimus, codice usi Bernensi n. 90, cujus apographum prope nos habemus, necnon Duchesnii collata editione (IV, p. 96-98).

D. Librum qui modernorum regum Francorum continet Actus, operum ab Hugone confectorum utilissimum, jam prima vice integrum exhibemus. Codicem Leodiensem Bethmannus noster fideliter exscribendum curavit, cujus vestigiis semper fere inhærere potuimus. Liber ipso teste non una manu exaratus est, sed altera hic illic singulas lineas imo integras fere paginas chartæ intulit, nigriori plerumque usa atramento eodem quo aliquot lineæ (præf. c. 8, 11) expunctæ sunt; semper vero narratio sine interruptione procedit, ita ut duo scribæ dictantis verba recepisse videantur. Textus rarissimis iisdem levissimis aspersus est. Pauca tantum in verbis scribendis mutavi, *e* pro *æ* in vocabulorum sine positum, nimium litteræ *c* pro *t*, *n* pro *m* usum et quæ sunt ejusmodi, scribis potius quam auctori tribuenda.

Ultimo loco historiam regum Francorum monasterii Sancti Dionysii posuimus, qualem in codice (1 Bruxellensi et 2) Bernensi reperiri supra dictum est, quibuscum ultima eaque genuina libri parte 3) Bouqueti editionem ejusdem historiæ usque ad a. 1137 deductæ comparavimus; ibique 5a) codicem S. Victoris n. 419 indicat.

Hoc modo vero factum esse confido ut non solum Hugonis scripta recte discerni possint et judicari, sed etiam cæteræ Francorum historiæ s. xii scriptæ e tenebris sint evolutæ, earumque tempus, ordo et conjunctio ita stabilita, ut cuique ad genuinas rerum notitias facilis jam pateat accessus. Quod si hæc me non fefellerit opinio, magnum quem per plures annos in hanc editionem impendi laborem, quamvis perpauca ipsi historiæ Germaniæ fructus tulerit, non incassum dixerim. Multa collegi et inter se comparavi, ut hæc pauca imprimerentur.

G. WAITZ.